

Askerî Gücün Savaş Dışı Kullanımı: Afganistan ve Irak'ta Kolluk İstikrar Harekâtı

Non-Combat Use of Military Power: Stability Policing in Afghanistan and Iraq

Emrah ÖZDEMİR*

Öz

Bu karşılaştırmalı analiz, askerî güç kullanımında geleneksel muharebe görevlerinin ötesine geçen yenilikçi bir yaklaşım olan kolluk istikrar harekâtı doktrinini incelemektedir. Kolluk istikrar harekâtı, çatışma alanlarında ya da çatışma sonrası istikrarsız bölgelerde kamu düzeninin yeniden tesisi ile emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Afganistan ve Irak örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmalı vaka analizi aracılığıyla, askerî personelin ya da askerî statülü kolluk kuvvetlerinin kolluk istikrar harekâtı amacıyla kullanılmalarının gerekçelerinin, zorluklarının ve sonuçlarının ortaya konulması çalışmanın temel amacıdır. Bu farklı çatışma deneyimlerini bir araya getiren analiz, bir doktrin olarak kolluk istikrar harekâtının kuvvetli ve zayıf tarafları ile geleceğin harekât ortamında uygulanabilirliği üzerine odaklanmaktadır. Doğası gereği kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşımı gerekli kılan bu doktrin çatışma sonrası istikrarı destekleme, sivil-asker işbirliğini sağlama ve karmaşık ortamlarda barışın hatlarını şekillendirmedeki etkinliğine dair değerlendirmelere de çalışma içerisinde yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolluk İstikrar Harekâtı, Irak, Afganistan, Savaş Dışı Askerî Güç Kullanımı, Askerî Statülü Kolluk.

Abstract

This comparative analysis examines the doctrine of stability policing, an innovative approach to the use of military force that goes beyond traditional combat missions. Stability policing operations are defined as activities aimed at the restoration of public order and the maintenance of law and order in conflict zones or post-conflict areas. Through comparative case studies of Afghanistan and Iraq, the main objective of the study is to explore the rationale, challenges, and consequences of the use of military personnel or military status law enforcement forces for stability policing operations. Bringing together these different conflict experiences, this analysis focuses on the strengths and weaknesses of stability policing operations as a doctrine and

* Doç. Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8125-6486, e-posta: eozenir2002@gmail.com.

Geliş Tarihi / Submitted: 21.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 07.11.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

on its applicability in the future operational environment. The study also includes assessments of the effectiveness of this doctrine, which by its very nature requires a comprehensive and multifaceted approach to support post-conflict stability, ensure civil-military cooperation, and shape the contours of peace in contemporary complex environments.

Keywords: *Stability Policing, Iraq, Afghanistan, Use of Non-Combat Military Force, Law Enforcement with Military Status.*

Summary

In modern conflict, the function of military power has surpassed traditional combat roles to cover a wide range of duties aimed at creating and maintaining stability. Activities in stability policing operations demonstrate this transformation by imposing on troops not only the provision of safety, but also the restoration of public order, the development of local administration, and the strengthening of civil-military cooperation. As modern conflicts become increasingly complex, traditional techniques prove insufficient. Consequently, stability policing operations are now widely employed to address the multidimensional nature of both during and post-conflict scenes.

This article aims to conduct a comparative analysis of such operations by exploring the experiences of Afghanistan (2001-2014) and Iraq (2003-2011). These instances, as the initial implementations of such operations before stability policing becoming a doctrine, provide a valuable foundation for comparison, owing to their distinct conflict levels, cultural dynamics, and historical backgrounds. By evaluating the objectives, strategies, challenges, and outcomes of these endeavours, the paper examines the feasibility, sustainability, and potential benefits of this approach to peace and reconstruction.

Although both the experiences in Afghanistan and Iraq may appear to have failed at the strategic level due to flaws, they have had a significant impact on the development of stability policing doctrine. The protracted conflict and complex social dynamics in Afghanistan highlighted the need for a specialised approach that balanced military operations for security with state-building activities to maintain public support. On the other hand, it became evident from Iraq's post-conflict environment that purely considering institution-building as the means to security and stabilization oversimplifies the challenges and requires a delicate balance. Sectarian and ethnic cleavages play an important role in providing security and restoring public order.

This comparative analysis is based on an extensive review of academic literature, reports, policy documents, and official military publications. A comparative framework has been devised to determine shared themes and parameters for analysis throughout both case studies. These encompass objectives, strategies, challenges, outcomes and collaborative efforts. The information from both case studies has been methodically analysed using qualitative content analysis.

This article comprises four sections. The introductory section analyses the literature on stability policing operations, exploring the factors that led to the

creation of the doctrine and its different stages of development. Following this, case studies detailing the experiences in Afghanistan and Iraq are presented.

The final chapter assesses the positive and negative aspects of stability policing operations by comparing case studies and identifying successes and obstacles. Literature on stability policing operations has been significantly enriched by the experiences in Afghanistan and Iraq. The deployment of military structures, which have been prepared for kinetic operations, in non-kinetic roles has resulted in human, time, economic, and political losses. The present operational environment after 1990 comprises expanded civilian duties that go beyond conventional military missions to encounter evolving challenges.

Conventional military units and perspectives are inadequate in coping with these challenges. It is essential to comprehend social structures, international and humanitarian law and to combat crime in post-conflict environments. Based on the fundamental experience gained from two case studies, it can be inferred that gendarmerie-type law enforcement units can be employed proficiently in multidimensional and intricate tasks.

In both case studies, there have been discussions about establishing security organisations regarding the quantity and quality of the same. While the objective is to create a traditional law enforcement organisation with a view to achieving a long-term democratic state system, challenges in the field present significant obstacles. Although a people-focused structure is the ultimate aim, real conflicts mandate law enforcement units with military structure, equipment and weapons.

Despite the challenges, gendarmerie-type law enforcement units have significantly contributed in managing crisis, taking emergency measures, and restoring public order. Facing hybrid threats, military status law enforcement forces have become essential enablers in the development of comprehensive responses, even if their capabilities are limited.

Understanding social and cultural sensitivities is crucial, particularly in settings with diverse socio-cultural characteristics. Gendarmerie-type structures possess a significant advantage in this area due to their professional experience and exceptional communication skills with the public.

Lastly, standard military units are insufficient in carrying out and assisting the law enforcement component of security sector reform and security activities, a vital element in stabilization operations. The formation, staffing, and training of law enforcement institutions ought to be directed by specialist and expert law enforcement personnel.

This article explores the innovation of military power in dealing with present-day conflicts and stresses the vital role of law enforcement stabilization operations in attaining stability and reconstruction, particularly in intricate and multifaceted environments akin to those witnessed in Afghanistan and Iraq.

Giriş

Günümüz çatışma ortamında, askerî gücün rolü geleneksel muharebe görevlerinin ötesine geçerek istikrarı sağlamayı ve sürdürmeyi amaçlayan bir dizi işlevi de kapsar hale gelmiştir. Bu evrimin bir örneği, askerlerin güvenlik sağlamanın ötesinde kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi, mülki idarenin işler hale getirilmesi ve sivil-asker işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerde de görevlendirilmelerini öngören kolluk istikrar harekâtıdır. Modern çatışmaların karmaşıklığı geleneksel yaklaşımları yetersiz kılarken, kolluk istikrar harekâtı çatışma esnası ve sonrası ortamların çok yönlü boyutlarını daha kapsamlı bir biçimde ele alabilmenin bir aracı olarak ortaya çıkmıştır.¹

Bu makale, iki farklı örnek olay üzerinden kolluk istikrar harekâtı deneyimlerinin karşılaştırmalı bir analizini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kolluk istikrar harekâtının –henüz doktrin haline gelmeden önce– ilk uygulamaları olan ve doktrine kaynaklık eden Afganistan ve Irak tecrübeleri farklı çatışma dereceleri, kültürel dinamikler ve tarihi geçmişe sahip olmaları bakımından zengin bir karşılaştırma olanağı sunmaktadır. Bu karşılaştırma üzerinden kolluk istikrar harekâtı çabalarının hedeflerini, stratejilerini, zorluklarını ve sonuçlarını inceleyerek bu yaklaşımın uygulanabilirliği, sürdürülebilirliği, barış ve yeniden yapılanmaya potansiyel katkıları irdelenmektedir.

Afganistan (2001-2014) ve Irak'tan (2003-2011) oluşan iki farklı vaka çalışması, kolluk istikrar harekâtı doktrinini şekillendiren iki farklı deneyim sunmaktadır. Her ne kadar her iki deneyim de stratejik seviyedeki hatalar sonucunda başarısız görünseler de kolluk istikrar harekâtı doktrinini şekillendirilmesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir. Uzun süreli çatışmaların ve karmaşık toplumsal dinamiklerin damgasını vurduğu Afganistan'daki çabalar, güvenliğin sağlanmasına yönelik askerî harekâtların yanı sıra halkın desteğinin kazanılması maksatlı devlet inşası faaliyetlerini dengelemek için özel bir yaklaşımın gerekliliğini kanıtlamıştır. Irak'ın çatışma sonrası ortamı ise, güvenlik ve istikrarın sağlanmasını sadece kurum inşası olarak görmenin indirgemeci bir yaklaşım olduğunu ve bu faaliyetlerin hassas bir denge kurulmasını gerektiren önemli zorluklarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır. Etnik farklılıkların ötesinde mezhepsel farklılıkların da güvenliğin sağlanmasında ve kamu düzeninin yeniden tesisinde ne derece önemli bir rol oynadığı net bir şekilde görülmüştür.

Bu karşılaştırmalı analiz için veriler ilgili akademik literatür, raporlar, politika belgeleri ve resmî askerî yayınların kapsamlı incelemesi sonucunda elde edilmiştir. Yapılandırılmış bir karşılaştırmayı kolaylaştırmak için, iki vaka çalışmasında analiz için ortak temaları ve parametreleri belirleyen karşılaştırmalı bir çerçeve

¹ *AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing*, NATO Standardization Office, Brüksel, 2016, s. 15.

geliştirilmiştir. Bunlar arasında hedefler, stratejiler, zorluklar, sonuçlar ve işbirliği çabaları yer almaktadır. Her iki vaka çalışmasından elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile sistematik olarak analiz edilmiştir.

Bu kapsamda dört bölümden oluşan bu makalenin ilk bölümünde kolluk istikrar harekâtını çevreleyen literatür değerlendirilerek doktrinin geliştirilmesini gerekli kılan şartların yanında gelişim evreleri de incelenmektedir. İkinci ve üçüncü bölümlerde Afganistan ve Irak tecrübelerine ait örnek olay incelemeleri sunulmaktadır. Son bölüm ise örnek olay incelemelerinin karşılaştırmalı değerlendirmesi üzerinden elde edilen başarılar ve engellerin kolluk istikrar harekâtının kuvvetli ve zayıf taraflarının sunulduğu bölümdür.

1. Savaş Dışı Askerî Güç Kullanımı ve Kolluk İstikrar Harekâtı

Kolluk istikrar harekâtı, geleneksel muharebe görevlerinden farklı olarak askerî birliklerin, düzeni yeniden tesis etmeyi, mülki idareye işlerlik kazandırmayı ve sivil kuruluşlar ile ordu arasında işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan faaliyetlerde kullanılmasını içermektedir. Bu kullanımda beliren görevler, suç ve suçlulukla mücadele, emniyet ve asayişin sağlanması, toplumsal olayların yönetimi ve halkla ilişkiler gibi askerî birliklerin imkân ve kabiliyetleri arasında olmayan birçok sorumluluğu içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla klasik askerî birliklerin bu konularda eğitilmelerinin zaman ihtiyacı ve maliyeti gözetildiğinde jandarma tipi askerî statülü kolluk kuvvetleri ile inzibat/askerî polis birlikleri görevlendirilmek için değerlendirilen ilk kuvvetler olmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni savaşların aktörleri devlet dışı silahlı gruplar olarak nitelendirilen suç örgütleri, terörist organizasyonlar, bağımsızlık mücadelesi veren gerillalar, paramiliter gruplar ve özel askerî şirketler gibi çok farklı yapılar olmaya başladılar.² Konvansiyonel harp için teşkilatlandırılmış ve devletler arasında olası savaşlara göre eğitilmiş askerî yapıların bu yeni güvenlik tehditleri ile mücadele edebilme yetenekleri oldukça sınırlı kaldı. Bu askerî yapıların güç kullanımı, temelde mütecavizi etkisiz hâle getirme amacıyla olduğundan bunların savaş dışında kullanım kararının verilmesi de önemli tereddüt ve tartışmalar yarattı. Hatta Ruanda ve Bosna örneğinde olduğu gibi oluşan kararsızlık etnik soykırımlara yol açtı.³

Temel karakteristikleri düzenli bir askerî yapıdan çok örgütlü bir suç grubu profiline uyan bu yeni aktörlerin motivasyonlarının anlaşılabilmesi, ekonomik kaynaklarının belirlenmesi ve kesilmesi, halk desteğini ne şekilde kazandıklarının ortaya konulabilmesi askerî birliklerin amaç ve teşkilatlarının ötesinde birer gerekliliktir. Yine kamu düzeninin ve emniyet, asayişin sağlanması da halkın

² Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Polity Press, Cambridge, 2012.

³ Michael J. Dziedzic, "Introduction," Robert B. Oakley, Michael J. Dziedzic ve Eliot M. Goldberg, (ed.), *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*, National Defense University Press, Washington, 1998, s. 3-18.

hassasiyetlerini daha iyi anlayabilen, insan hakları, sosyo-kültürel yapı gibi konularda tecrübe sahibi olan bir güvenlik mekanizmasını gerektirmektedir.⁴

Her ne kadar askerî gücün savaş dışı kullanımı adı altında yeni yaklaşımlar ortaya atılarak,⁵ askerî birlikler bu amaçlar doğrultusunda kullanılsa da bu fonksiyonların çoğu modern devlet sistemi içerisinde polis teşkilatlarının görev tanımlarına uymaktadır. Ancak bu yeni savaş ve çatışmaların yaşandığı ortamların tehdit seviyeleri polis teşkilatlarının imkân ve kabiliyetlerinin çok üstünde kalmakta ve görevlerini yerine getirme imkânı bulamamaktadırlar. Bu durumda sahip oldukları kolluk imkân ve kabiliyetleri yanında gerek silah ve teçhizat gerekse eğitim ve teşkilatlanma olarak askerî bir yapı olan jandarma tipi kolluk kuvvetleri ön plana çıkmaktadır.

1990'lı yıllarda barış ve istikrar harekâtlarının önemli bir parçası haline gelen kolluk görevlerinin askerî birlikler tarafından yerine getirilmesi aslında daha eskilere dayanmaktadır. Örneğin C. W. Gwynn, sömürge idarelerinde güvenliğin sağlanmasında askerî güç kullanımını emperyal polislik (*imperial policing*) olarak tanımlamıştır.⁶ Gwynn'e göre buralarda askerî güç kullanımı ayaklanmaların bastırılması, idarenin otoritesinin tesisi, minimum kuvvet kullanımı, halkın kazanılması gibi konvansiyonel yöntemlerden oldukça farklı özellikler barındırmaktadır ve askerlikten çok kolluk görevlerini andırmaktadır. Fakat bu görevler ve faaliyetler askerî birliklerce geri planda tutulan ve yeterince dikkate alınmayan ikincil vazifeler olarak değerlendirilmiş hatta klasik askerî harekâtlardan ayırmak adına küçük savaşlar (*small wars*) terimi kullanılmıştır.⁷ Soğuk Savaş döneminde de bu tür faaliyetler askerî görevlerden çok farklı bir yerde tutularak, askerî birlikler tarafından yerine getirilmesi prestijli olmayan görevler olarak değerlendirilmiştir.⁸ Bu ikincil bakış açısı nedeniyle söz konusu görevleri yerine getiren birlikler de normal askerî birliklerden ayrılarak jandarma tipi birlikler ya da paramiliter yapılar (*constabulary*) olarak adlandırılmışlardır.⁹

Bu yaklaşımların 1990'ların sonuna kadar barışı tesis ve koruma harekâtlarında da uygulandığı görülmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere

⁴ Robert Perito, *Where Is the Lone Ranger When We Need Him?: America's Search for a Postconflict Stability Force*, United States Institute of Peace Press, Washington, 2004, s. 324.

⁵ Vick, Allen, John William Stillion ve Abram N. Shulsky, *Preparing the U.S. Air Force for Operations Other than War*, RAND, Santa Monica, California, 1997.

⁶ Charles W. Gwynn, *Imperial Policing*, Macmillan and Co., Londra, 1934 [1936, 1939].

⁷ Charles Edward Callwell, *Small Wars: Their Principles and Practice*, General Staff – War Office, Londra, 1896; Roger Beaumont, “Small Wars: Definitions and Dimensions.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 541, 1995, s. 20-35.

⁸ Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, (2d ed.), Free Press & Collier-Macmillan, New York-Londra, 1977, s. 418-419.

⁹ Erwin A. Schmidl, “Police Functions in Peace Operations: An Historical Overview,” Robert B. Oakley, Michael J. Dziedzic ve Eliot M. Goldberg, (ed.), *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*, National Defense University Press, Washington, 1998, s. 22.

devletlerarası çatışmaların yerini iç savaflara bırakması ile birlikte değişen güvenlik yaklaşımları kolluk faaliyetlerini barış ve istikrarı sağlamaya yönelik askerî harekâtların merkezine çekmiştir.¹⁰ General Charles Krulak, Amerikan Deniz Piyadelerini 21'inci yüzyılda bekleyen çatışma ortamını üçlü blok savaş konsepti (*three-block war*) ile açıklamaktadır. Krulak'a göre yeni çatışma ortamında askerler insani yardım, istikrar ve barış harekâtları ve orta seviye sıcak çatışmaları aynı coğrafi konumda kısa bir zaman dilimi içerisinde yaşayacaklardır.¹¹ Somali'de yaşanan trajik tecrübenin bir sonucu olarak görülebilecek bu yaklaşım, Afganistan ve Irak'ta benzer şekilde tecrübe edilmiştir. Bu kadar kompleks görevlerin bir birlik tarafından icrasının imkân dâhilinde olmadığına dair eleştiriler, konsept açısından en önemli tartışma konusu olmuştur.¹² Başlangıçta bu tür faaliyetler askerî birlikler ve özellikle de piyade/deniz piyade birlikleri ile yürütülmeye çalışılsa da kısa zamanda jandarma tipi birlikler ve askerî polis/inzibat birliklerinin daha uygun olabileceği düşüncesi ağırlık kazanmıştır.

Kolluk faaliyetlerinin barış harekâtlarında kolluk istikrar harekâtı bağlamında gündeme gelmesi ise NATO'nun Bosna Hersek'te icra ettiği İstikrar Gücü Harekâtı (*Stabilisation Force [SFOR]*) ve BM Uluslararası Polis Görev Kuvveti faaliyetleri ile olmuştur. Dayton Antlaşması sonrasında çatışma ve anlaşmazlıkların önlenmesi, kalkınma faaliyetleri için güvenli bir ortam oluşturulması, örgütlü suçlarla, uyuşturucuya, yolsuzlukla ve terörle mücadele, sığınmacıların geri dönüşlerinin koordinesi ve asayişin sağlanması Bosna Hersek'te karşı karşıya kalınan önemli sorumluluklardı. Bu sorumluluklar karşısında askerî birliklerinin tecrübe ve eğitim eksikliği ile sivil kolluk güçlerinin güvenliği sağlamak için gereken kuvvet yapısından yoksun olmaları daha farklı bir güvenlik yapılanmasını gerektirmiştir.

Askerî birliklerle kolluk kuvvetleri arasında sorumluluk alma konusunda tereddüt yaşanan ve güvenlik boşluğu (*public security gap*) olarak tanımlanan bu alanın doldurulabilmesi için İtalya ve diğer ülke jandarmaları ile askerî polis birliklerinden oluşturulan Çok Uluslu Özel Birlik (*Multinational Specialised Unit [MSU]*) teşkiline karar verilmiştir.¹³ İlk MSU Bosna Hersek'e 2 Ağustos 1998 tarihinde ülkede gerçekleştirilecek ilk seçimler öncesinde konuşlandırılmıştır. Bu birliklerin önemli görevleri askerî harekâtın desteklenmesi, güvenlik boşluğunun kapatılması, istihbarat toplama, Barış Antlaşması'na uyulup uyulmadığının kontrolü

¹⁰ Robert M. Perito, "U.S. Police in Peace and Stability Operations," *United States Institute of Peace Special Report 191*, Washington, 2007.

¹¹ Charles Krulak, "The Three Block War: Fighting in Urban Areas," *Vital Speech of the Day*, 64:5, 1997, s. 139-141.

¹² A. Walter Dorn ve Michael Varey, "The Rise and Demise of the 'Three Block War'", *Canadian Military Journal*, 10:1, 2009, s. 38-45.

¹³ Hans Hover, "Stability Policing", *Militaire Spectator*, 186:11, 2017, s. 484-495.

ve yerel kolluk unsurlarının desteklenmesi olarak belirtilebilir.¹⁴ Avusturya, Macaristan, İtalya, Romanya ve Slovenya'dan birliklerce teşkil edilen yapının mevcudu 600 civarındaydı ve ilerleyen dönemde Entegre Kolluk Kuvveti (*Integrated Police Unit [IPU]*) adı ile Avrupa Birliği çatısı altına girmiştir.¹⁵

Kolluk İstikrar Harekâtı doktrinine temel teşkil eden bir diğer uygulama ise BM tarafından 1999 yılında Kosova ve Doğu Timor harekâtlarında görevlendirilen Teşkilatlandırılmış Polis Gücü (*Formed Police Units [FPU]*) birimleridir. Bir FPU, klasik polis memurlarının üstesinden gelemeyeceği polislik görevlerini yerine getirebilecek kapasitede bir birim olarak eğitilmiş ve donatılmış yaklaşık 140 polis memurundan oluşuyordu. Eğitim ve teçhizatları göz önünde tutulduğunda FPU'lar “yüksek riskli” ortamlarda dahi faaliyet yürütebiliyordu.¹⁶

Bu yöndeki bir diğer önemli adım Avrupa Jandarma Kuvveti (*European Gendarmerie Force [EUROGENDFOR]*)'nin 17 Eylül 2004 tarihinde teşkili olmuştur. Bu kuvvet Balkanlar'da yaşanan tecrübeler ışığında uluslararası kriz yönetimi, güvenlik ve barışın tesisine yönelik operasyonel, hızlı bir şekilde harekete geçirilebilen ve her an hazır askerî statülü bir kolluk kuvveti ihtiyacının giderilmesi amacıyla teşkil edilmiştir.¹⁷ Bu Kuvvetin icra etmesi öngörülen görevler ise emniyet ve asayişin sağlanması, eğitim, danışmanlık, güvenlik sektörü reformu faaliyetleri, insani yardım, planlama ve gözlem olarak sıralanmaktadır.¹⁸ Daimi karargâhı, İtalya'nın Vicenza kentinde bulunan EUROGENDFOR Bosna Hersek, Haiti, Afganistan, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Libya ve Kosova gibi farklı ülkelerdeki barış harekâtlarına katkı sağlamıştır.

Bu yöndeki bir diğer girişim ise İtalya ve G-8 ülkeleri arasında varılan antlaşma doğrultusunda Mart 2005 yılında yine Vicenza'da EUROGENDFOR ile aynı kışlada teşkil edilen Kolluk İstikrar Harekâtı Birlikleri Mükemmeliyet Merkezidir (*The Center of Excellence for Stability Police Units [CoESPU]*). Bir araştırma, eğitim ve doktrin geliştirme merkezi olarak kurulan CoESPU uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde eğitim programları yürütmek, barış harekâtlarında kolluk faaliyetleri üzerine doktrin geliştirmek, sahada yerel polis kuvvetlerinin

¹⁴ Perito, *Where Is the Lone Ranger When We Need Him?: America's Search for a Postconflict Stability Force*, s. 153-154.

¹⁵ “Multinational Specialized Unit Fact Sheet”, <https://www.nato.int/sfor/factsheet/msu/t040809a.htm>, erişim 13.09.2023. Türk Jandarması da Entegre Kolluk Kuvveti'ne 21 Aralık 2004 – 02 Kasım 2012 arasında (1) Jandarma Asayiş Bölüğü ile katkı sağlamıştır. Bkz.; “Avrupa Jandarma Kuvveti,” *J.Gn.K.lığı İnternet Sitesi*, <https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/uluslararası%C4%B1%20ili%C5%9Fkiler/AJK.docx>, erişim 14.09.2023.

¹⁶ “Formed Police Units”, *UNPOL İnternet Sitesi*, <https://peacekeeping.un.org/police/units.shtml> erişim 17.09.2023.

¹⁷ Michiel de Weger, “the European Gendarmerie Force”, *The Potential of the European Gendarmerie Force*, Clingendael Institute, Lahey, 2009, s. 7-22.

¹⁸ “EUROGENDFOR Operational Concept”, *EUROGENDFOR İnternet Sitesi*, <https://eurogendfor.org/egf-concept/>, erişim 28.08.2023.

durumunu tespite yönelik değerlendirmeler gerçekleştirmek ve uluslararası görevlerde bir standart oluşturmak gibi amaçlar doğrultusunda faaliyetler yürütmektedir.¹⁹

NATO bünyesinde ise MSU'nun kuruluşunun ardından kolluk istikrar harekâtı doktrininin sistematik olarak kabul görmesi yönündeki ilk çaba 2015 yılında İtalya'nın CoESPU ve EUROGENDFOR ile aynı kışlayı paylaşan NATO Kolluk İstikrar Harekâtı Mükemmeliyet Merkezinin (*Stability Policing Center of Excellence [SP CoE]*) kurulması ile olmuştur. Genel itibarıyla CoESPU ile aynı amaçları taşıyan yapıya Türkiye, Romanya, Yunanistan, Çekya, Fransa, İspanya, Polonya ve Hollanda personel ve maddi destek sağlamaktadır. Merkezin en önemli katkısı NATO'nun planlama ve geleceğe yönelik kuvvet yapılanmasında kolluk istikrar harekâtı doktrininin de dikkate alınmasını sağlamak olmuştur. Her ne kadar kolluk istikrar harekâtı bu merkezler tarafından tanımlanarak doktrin haline getirme yönünde önemli çabalar ortaya koysalar da NATO Müşterek Doktrinini haline gelmesi 2016 yılında, AJP-3.22 Kolluk İstikrar Harekâtı için Müşterek Doktrin'in onaylanması ile olmuştur.²⁰

Bu doktrine göre kolluk istikrar harekâtı, güvenli ve emniyetli bir ortamın oluşturulması, kamu düzeni ve güvenliğinin yeniden tesis edilmesi ile mülki idare ve kalkınmaya ilişkin daha uzun vadeli ihtiyaçların karşılanması için gerekli koşulların oluşturulması amacıyla yürütülür (özellikle güvenlik sektörü reformu yoluyla).²¹ Bu kapsamda yürütülen faaliyetler, hem kanun ve düzenin yeniden tesis edilmesini hem de hukukun üstünlüğünün (polis, mahkemeler, ıslah kurumları, vb.) güçlendirilmesini amaçlamaktadırlar. Doktrinin en önemli özelliği, yerel kolluk kuvvetlerinin desteklenmesi, eğitilmesi ve yapılandırılmasının (*reinforcement*) ötesinde çatışma ortamının gereklilikleri doğrultusunda doğrudan yerel unsurların yetki ve sorumluluklarının devralınmasını (*replacement*) da öngörmesidir.²² ABD'nin 2003 Irak Harekâtı özellikle yetki ve sorumlulukların doğrudan yüklenilmesinin önemli bir gereklilik olabileceğine dair net bir örnek teşkil etmektedir.²³ Emniyet, asayişin sağlanması ve hukukun üstünlüğünün korunması, bu konuda özel eğitilmiş birlikler tarafından üstlenilecek sorumluluklar olması sebebiyle çatışma şartları da göz önünde bulundurulduğunda jandarma tipi birlikler ve askerî polis/inzibat unsurlarının en uygun yapılar olduğu fikri de doktrin doğrultusunda ön plana çıkmaktadır. Bugün gelinen noktada edinilen tecrübeler ışığında kolluk harekâtları ve kolluk unsurlarının yeni harekât ortamının önemli bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle, NATO

¹⁹ "Mission and Vision", *CoESPU İnternet Sitesi*, <https://www.coespu.org/aboutus/missionandvision>, erişim 30.08.2023.

²⁰ *AJP-3.22*, s. 1.

²¹ *Age*, s. 12.

²² *Age*, s. 27.

²³ Perito, "U.S. Police in Peace and Stability Operations", s. 2-4.

bünyesinde hızlı intikal edebilir, yüksek hazırlık seviyesinde bir jandarma tipi kolluk kuvveti oluşturulması düşüncesi tartışılmaktadır.²⁴

2. Afganistan'da Kolluk İstikrar Harekâtı Uygulamaları

2.1. Afganistan Müdahalesi ve Sonrasında Genel Durum

11 Eylül terör saldırılarının ardından, El Kaide'ye imkân sağladığı gerekçesiyle sorumlu tutulan Taliban ABD'nin ilk hedefi oldu. ABD önderliğindeki koalisyon, istihbari ve maddi açıdan destek verdiği Kuzey İttifakı eliyle Taliban'ın ülke yönetiminden çok kısa bir sürede uzaklaştırılması sağlandı. Ancak, ülke coğrafyasının sunduğu imkânlar, Pakistan'la olan sınır bölgesinin kontrolsüz durumu ve yapının temelini teşkil eden Peştunların önemli bir kısmının Pakistan'da yaşıyor olması Taliban üyelerinin tamamen ortadan kaldırılması önündeki en büyük engellerdi. Bu sebeple iktidardan uzaklaştırılmış olsa da Taliban insan kaynağı, yönetim fonksiyonu ve silahlı güç bakımında ciddi bir kayba uğramamıştı. Fakat bu durumun farkına varamayan ABD ve koalisyon güçleri ilan edilen erken ve kolay başarının ardından Afganistan'ı batılı tarzda demokratik bir devlet inşası sürecine soktular. 2004 yılına gelindiğinde yeniden yapılanmaya başlayan Taliban, sağladığı dış destekle gayrinizami bir mücadele başlatmıştı.

Ülkenin yeniden inşası sürecinin temelleri 2001 Bonn Antlaşması ile atılmış ve dışa bağımlı bir dönüşüm planı ortaya konulmuştur. Bu planlamada ABD Afgan ordusunu kurmaktan, Almanya Afgan polisini yeniden inşa etmekten, Japonya terhis ve yeniden entegrasyondan (DDR), İngiltere narkotikle mücadeleden ve İtalya işler bir yargı sistemi kurmaktan sorumluydu.²⁵ Bu doğrultuda başlatılan faaliyetler önemli sorunlarla karşı karşıya kaldı ve sekteye uğradı. Bu sorunların başında 2004 yılı itibariyle yeniden etkinliğini artırmaya başlayan Taliban ve düzenlediği saldırılar gelmektedir. Oldukça hazırlıksız yakalanan gayrinizami mücadelede koalisyon güçleri son derece çaresiz kalarak ciddi kayıplar vermeye başladılar.

Teknoloji ve ateş üstünlüğüne dayalı düşman merkezli yaklaşımlar, belirli bir coğrafyaya bağlı kalmayan, beklenmedik eylemler gerçekleştiren ve kritik bölgelerde halk desteğini sağlayabilen bir düşman karşısında yetersiz kaldı. 2006 yılından sonra Irak'taki tecrübelerle paralel olarak Afganistan'da da halk merkezli ayaklanmaya karşı koyma yaklaşımlarına geçildi. Bu yaklaşımın temelinde Taliban'a karşı verilen silahlı mücadelenin halk nazarında meşruiyet kazandırmak ve güven telkin etmek maksadıyla devlet inşası politikalarıyla desteklenmesi yatıyordu. Ancak başlangıçta ülkenin sosyokültürel, ekonomik ve siyasi gerçekliği ile örtüşmeyen bir yaklaşımla dizayn edilen yeniden yapılanma süreçleri, bu yaklaşımın da uzun vadede başarısız olmasına neden oldu.

²⁴ Giuseppe De Magistris, "A proposal for a NATO High-Readiness Constabulary Force," *Artículo de investigación 11/2023*, Centro Universitario de la Guardia Civil, Madrid, 2023.

²⁵ Henrik B. L. Larsen, *NATO in Afghanistan: Turning Retreat into Victory*. Harvard Kennedy School Policy Brief, Belfer Center for Science and International Affairs, Massachusetts, 2013.

2010 sonrası dönemde ülkede yürütülen kinetik ve kinetik olmayan harekâtların ekonomik, politik ve insan kaynağı bakımından maliyetinin artması başta ABD olmak üzere koalisyon ülkelerini bir çıkış stratejisi aramaya itti. Bu doğrultuda 2014 yılı itibariyle ülkenin idari ve güvenlik sorumluluğu yeniden teşkilatlandırılan bakanlıklar ve eğitilip donatılan güvenlik kuvvetlerine teslim edilerek kinetik operasyonlar yürüten birlikler Afganistan'dan çekildi. Bu tarihten itibaren NATO Kararlı Destek Harekâtı (*Operation Resolute Support [RS]*) bünyesinde sadece danışmanlık ve eğitim amacıyla kalan askerî birlikler de 2021 itibariyle ABD'nin çekilme kararına istinaden ülkeden ayrıldılar. Koalisyon desteğini fiili olarak kaybeden Afgan yönetimi ve güvenlik kuvvetleri Taliban karşısında kısa sürede başarısızlığa uğrayarak Ağustos 2021 sonunda ülkenin yönetimini Taliban'a bırakmak zorunda kaldılar.²⁶

2.2. Afganistan'da Güvenliğin Tesisi ve Kolluk İstikrar Harekâtı

Taliban'ın iktidardan indirilmesine yönelik yürütülen harekât, özel kuvvetler personeline yönelik yönlendirilen ve hava unsurları tarafından ateş desteği sağlanan Özbek ve Tacik silahlı gruplardan müteşekkil Kuzey İttifakı tarafından başlatıldı. Akabinde koalisyon güçlerinin düzenli birlikleri ile desteklenen askerî harekât Taliban'ın ardından, emniyet ve asayişin sağlanması, terörle mücadele ve insani yardımların desteklenmesi faaliyetlerine dönüştü. Geniş bir coğrafyada hem ayaklanmaya karşı koyma harekâtlarının idaresi hem de yerleşim yerlerinde kontrolün ve istikrarın sağlanması faaliyetleri askerî birliklerin ve bu silahlı grupların imkân ve kabiliyetlerinin çok ötesindeydi.²⁷

Ülkede güvenliğin sağlanması için birinci öncelik ordu ve polis teşkilatlarına bir an önce işlerlik kazandırılmasıydı. Bu nedenle kolluk istikrar harekâtı faaliyetleri kapsamında değerlendirilen güvenlik sektörü reformu, Bonn Antlaşması'nın hemen ardından başlatıldı. Altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, işleyen bir güvenlik sistemi bulunmaması nedeniyle gerek askerlerin gerekse polislerin görev başı eğitimleri üzerinden yetiştirilme döneminde dahi icra kademesinde kullanılması ve yetersiz kalınan bölgelerde yerel güç odaklarından da faydalanılmasıydı. Bu faaliyetlerin ne derece önemli olduğunun bir kanıtı olarak işlenen suçlar sonucunda hayatını kaybeden Afgan sayısının ayaklanmacıların gerçekleştirdikleri eylemler sonucu hayatını kaybedenlerden çok daha fazla olması verilebilir.²⁸

²⁶ Despotik güç, devlet elitlerinin sivil ve toplumsal gruplarla doğal bir süreç olan müzakereler yürütmek yerine, zor kullanımına yöneldiği çeşitli eylemler anlamına gelir. Michael Mann, "The Autonomous Poer of the State: Its Origins, Mechanisms and Results," *Archives européennes de sociologie*, 25, 1984, s. 185-213.

²⁷ SIGAR, *Police in Conflict: Lessons from the U.S. Experiences in Afghanistan*, 2020, <https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-22-23-LL.pdf>, erişim 12.09.2023, s. 30-31.

²⁸ Afganistan İçişleri Bakan Yardımcısı (2018-2021) Hosna Jalili bu hususu 2 Aralık 2022 tarihinde Kolluk İstikrar Harekâtı Mükemmeliyet merkezinde verdiği açılış dersinde "Afganistan'da suç faaliyetlerinden kaynaklanan ölü sayısı, terörist faaliyetlerden ve ayaklanmalardan kaynaklanan ölü sayısından %150 daha fazla" şeklinde belirtmiştir.

Bonn Antlaşması'nda polis inşası sorumluluğunu üstlenen Almanya, sıfırdan bir polis teşkilatı inşa etmek yerine Taliban öncesi dönemde kurulmuş olan yapıyı esas alma yoluna gitti.²⁹ Bu durum kısa sürede teşkilatlanmanın sağlanması ve personel temini açısından önemli bir avantaj sağlasa da geçmişin kronik problemleri olan yolsuzluk ve adam kayırmacılığı da beraberinde getirdi.³⁰ Ülkede bu faaliyetlerin yürütülmesi sorumluluğunu Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (*International Security Assistance Force – ISAF*) ile birlikte NATO'nun üstlenmesi daha sitemli bir yaklaşım sergilenmesini sağladı. Nispeten güvenliğin sağlanabildiği ilk yıllarda farklı ülkelerden temin edilen sivil polis danışmanları ve eğitmenleri Afgan Ulusal Polisinin (*Afghan National Police [ANP]*) eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinden birlikte devriye icrasına kadar kapsamlı faaliyetleri üstlendiler.³¹ Ancak bu naif yaklaşımın yetersizliği Taliban'ın etkinliğini artırarak gerekli eğitim, silah ve teçhizata sahip olmayan güvenlik kuvvetlerine verdirdiği zayıfla birlikte anlaşıldı.³²

Bu noktada uzun vadeli klasik kolluk uygulamaları ve teşkilatlanması ile sahadaki taktik gereklilik olan ayaklanmaya karşı koyma ve terörle mücadeleye yönelik askerî yapılanma arasında bir tercih yapma zorunluluğu ortaya çıkmaktaydı. Ağırılık nispeten askerî yapılanmaya sahip bir kolluk yaratma yönünde olsa da bu ikilem Afgan Ulusal Polisi çatısı altında farklı polis teşkilatları yaratma yoluyla giderilmeye çalışıldı. Örneğin Afgan Resmî Polisi (*Afghan Uniform Police*) temel kolluk birimi olarak klasik kolluk faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla kurulmuştu. Afgan Kamu Düzeni Polisi (*Afghan Civil Order Police*) ise toplumsal olaylara müdahale, terörle mücadele gibi faaliyetlerde kullanılmak üzere jandarma tipi bir kolluk teşkilatı olarak tasarlanmıştı.³³

ANP'nin başlıca sorumlulukları “hukukun üstünlüğünü sağlamak; kamu düzenini ve güvenliğini temin, suçlu tespit etmek ve suçla mücadele etmek; sınırları kontrol altında tutmak; hem Afganların hem de yabancıların haklarını, varlıklarını ve özgürlüklerini korumak [...]”; ve etnik, cinsiyet, dil veya din ayrımcılığı olmadan

²⁹ Afgan polislerinin ilk teşkilatlanma ve eğitim çalışmaları 1950'li yıllarda Türkiye tarafından sağlanmış ve 1960-70'lerde Almanya bu sorumluluğu üstlenmiştir. Dolayısıyla Taliban yönetiminin iktidara geldiği döneme kadar varlığını sürdüren Polis teşkilatının temel kurucusu Almanlardı. Federico Vecci and Fabio Sappino, “An Historical Overview of Police Reforms and Gender Issues in Afghanistan”, *The CoESPU Magazine*, 42, 2021, s. 42.

³⁰ Mark Sedra, “European Approaches to Security Sector Reform: Examining Trends through the Lens of Afghanistan,” *European Security*, 15:3, 2006, s. 323-338; Mark Sedra, “Security Sector Reform in Afghanistan: The Slide Towards Expediency,” *International Peacekeeping*, 13:1, 2006, s. 94-110.

³¹ Candace Karp ve Richard Ponzio, “NATO, SSR and Afghanistan,” D.M. Law, (ed.), *Intergovernmental Organisations and Security Sector Reform*, Geneva, 2007, s. 219-235.

³² Antonio Giustozzi ve Mohammed Isaqzadeh, *Policing Afghanistan: The Politics of the Lame Leviathan*, Hurst & Company, Londra, 2013.

³³ NTM-A, *Afghan Ministry of Interior (MoI) Advisor Guide*, Kabul, 2011, https://williamarkin.files.wordpress.com/2012/03/afghan_moi_advisor_guide_version_1-0_9_may_20111.pdf erişim 10.08.2023.

faaliyet göstermek” olarak belirtilmekteydi.³⁴ Batılı formda bir polis teşkilatı için yapılan bu tanımlamaya rağmen polis teşkilatının yolsuzluk, tavassut ve kayırmacılık, polislerin kötü sosyal ve ekonomik koşulları, sürdürülebilirlik ve hizipçilik ile ilgili ciddi sorunları bulunmaktaydı.³⁵

Yeniden inşa sürecinin başlangıcından itibaren ANP'nin önemli mevkileri, Taliban'a karşı mücadeleye katılan savaş ağaları ve mücahit milis liderleri gibi yerel diktatörler tarafından işgal edildi. Bu durum ANP'de liyakate dayalı bir işe alım ve terfi sisteminin oluşturulması önündeki en büyük engeldi.³⁶ Dolayısıyla alt kademede belirli bir seviyede eğitim verilse de stratejik seviyede yönetim sorumluluğunu üstlenen karakterlerin kolluk hakkında yeterli bilgi ve tecrübesi yoktu. ANP ile müşterek görev yapmak durumunda kalan askerî birliklerle eğitim ve danışmanlık faaliyetlerini yürüten jandarma tipi birlikler ve askerî polisler için bu durum ciddi bir problem yaratmaktaydı.

Düşük gelirlerini artırmak için, rüşvet gibi yasadışı yöntemler kullanmak ve karaborsada askerî malzeme ve mühimmat satmak ANP'nin bir başka ciddi sorunuuydu.³⁷ ANP, 2009-2012 arası dönemde kaydedilen ilerlemeye rağmen, Afganistan'daki en yozlaşmış kurumlardan biri olarak değerlendirilmekteydi.³⁸ Afganistan Yeniden İnşa Faaliyetleri Özel Baş Müfettişi (*Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction [SIGAR]*) raporlarında, maddi yardımların yapay olarak şişirilmiş ANP maaşları ve “hayalet çalışanlar” yoluyla uygunsuz bir şekilde kullanılması da önemi bir sorun olarak değerlendirilmekteydi.³⁹

Bu ortak sorunların ötesinde, Afgan Yerel Polisi (*Afghan Local Police [ALP]*) ve Afgan Kamu Koruma Gücü (*Afghan Public Protection Force [APPF]*) de bir takım yapısal sorunlara sahipti. ALP, ISAF ve İçişleri Bakanlığı tarafından özellikle kırsal alanlarda artan ayaklanma hareketlerine bir çözüm olarak geliştirildi.⁴⁰ ALP, toplumun kendi kendini savunma kavramına dayanıyordu ve yerel halkın güvenlik korucusu olarak eğitilmesini ve yerel düzeyde yönetim ve kalkınma faaliyetleri gibi çabaları

³⁴ MoI, *Afghan National Police Annual Report 2013-2014*, GIRoA Ministry of Interior Affairs, Kabil, 2014, <http://moi.gov.af/Content/files/web/%20English%20Final%20MoI%202014%20Annual%20Report%20Final%20by%20MPAD%20Final.pdf>, erişim 10.08.2023.

³⁵ Danny Singh, “Corruption and Clientelism in the Lower Levels of the Afghan Police”, *Conflict, Security & Development*, 14:5, 2014, s. 621-650.

³⁶ Giustozzi ve Isaqzadeh, *Policing Afghanistan: The Politics of the Lame Leviathan*, s. 99.

³⁷ Age, s. 120.

³⁸ UNODC, *Corruption in Afghanistan: Recent Patterns and Trends*, United Nations Office on Drug and Crime, Vienna, 2012, http://www.unodc.org/documents/frontpage/Corruption_in_Afghanistan_FINAL.pdf, erişim 18.08.2023.

³⁹ SIGAR, *Quarterly Report to the United States Congress. Virginia, USA: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*, 2014, <http://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf>, 12.09.2023.

⁴⁰ Giustozzi ve Isaqzadeh, *Policing Afghanistan: the politics of the lame Leviathan*, s. 63.

desteklemesini içeriyordu.⁴¹ Proje, ayaklanmaya direnebilecek, merkezî otoriteyi ve meşruiyetini destekleyebilecek bir sistem kurmayı amaçlıyordu. Ancak uygun personel temini, eğitimi ve kolluk uygulamaları bağlamında tecrübe aktarımı konuları yine askerî birliklerin uygun bir şekilde yerine getiremeyeceği görevlerdi.⁴²

ALP personelinin işe alınması köyün ileri gelenleri veya yerel güç simsarlarının sorumluluğundaydı.⁴³ Ekonomik açıdan bakıldığında, personel temininin daha kolay olması ve eğitim süresinin daha kısa olması ALP'yi pragmatik anlamda ön plana çıkardı. Bununla birlikte, bu personelin merkezî hükümete sadakati, işe alınan kişilerin kalitesi ve yaygın adam kayırma ve yolsuzluk endişe verici konulardır. Tüm bu pragmatik faydalarına rağmen ALP personeli tarafından ciddi insan hakları ihlalleri gerçekleştirilmiş, bazı bölgelerde silahlarını kendi veya aşiret çıkarları için kullandıkları bildirilmiş ve hatta silah teçhizatları ile birlikte Taliban saflarına geçmişlerdir.⁴⁴

APPF ise kritik kişileri, altyapı tesislerini, inşaat projelerini ve konvoyları korumak amacıyla hizmeti için Afgan hükümetine ödeme yapılan bir kolluk birimi olarak teşkil edildi.⁴⁵ APPF programının diğer amaçları, hükümet için ek bir ekonomik kaynak ve işsiz Afgan halkı için istihdam olanakları yaratmaktı.⁴⁶ APPF riskli görevlerin koalisyon güçlerini tehlikeye atmadan yapılması ve karşılığında gelir elde edilmesi anlamında oldukça pragmatik bir çözüm olarak görüldü.

Askerî birliklerin zorluk yaşadıkları bir diğer alan olan uyuşturucu ile mücadele faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla da Afgan Narkotik Polisi, polis teşkilatı içerisindeki en önemli birimlerden birisi olarak tasarlandı. Yetiştirilen haşhaş miktarındaki artış, kamu görevlileri arasındaki yolsuzluk oranının yükselmesine neden olmanın yanında örgütlü suç grupları ve ayaklanmacıların da ekonomik anlamda destek bulmalarını sağlıyordu. Dolayısıyla doğrudan Afgan hükümetinin meşruiyetini tehdit etmekteydi. Gelişen afyon ekonomisi böylesine açık bir tehdit oluşturmasına rağmen, uyuşturucu ile mücadele hem ABD hükümetinin hem de uluslararası toplumun Afganistan gündeminde önemli bir yer edinmemiştir.⁴⁷

⁴¹ CJSOTF-A, *Village Stability Operations and Afghan Local Police: Bottom-up Counterinsurgency*, Kabil, 2011,

http://stabilityinstitute.com/wp-content/uploads/CJSOTF-A_VSO_ALP_Handbook01APR11-FINAL.pdf, erişim 03.09.2023.

⁴² Mark Moyar, *Village Stability Operations and the Afghan Local Police*, Joint Special Operations University, Florida, 2014.

⁴³ SIGAR, *Quarterly Report to the United States Congress. Virginia, USA: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*.

⁴⁴ AIHRC, *From Arbaki to Local Police*, Independent Human Rights Commission, Kabil, 2012.

⁴⁵ Nathan Hodge N. (2014) Afghanistan to Disband Crucial Guard Force. *The Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304585004579418730552246724>, erişim 12.09.2023.

⁴⁶ Fabrizio Foschini, "Changing of the Guards: Is the APPF program coming to an end?", *Afghanistan Analysts Network*, 2014.

⁴⁷ SIGAR, *Quarterly Report to the United States Congress. Virginia, USA: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*.

Bunun önemli bir nedeni, uyuşturucu ile mücadele faaliyetlerin artırılması halinde, hâlihazırda bu yasadışı ekonomiden beslenen ve ülke içinde veya dışında önemli siyasi ve ekonomik ilişkileri olan güç odaklarının Afgan hükümetine karşı muhalefet başlatabileceği endişesiydi.⁴⁸ Bir SIGAR raporuna göre, afyon ekonomisiyle mücadeleye yeterli önem verilmediği takdirde, diğer yeniden yapılandırma çabaları kaynak israfına yol açacak ve siyasi hedefleri tahrip edecektir.⁴⁹ Ancak Narkotik Polisi'nin kabiliyet ve kapasitesi, özellikle Afgan hükümetinin kararlılığının zaman zaman sorgulandığı bir bağlamda, dış aktörlerin desteği olmadan uyuşturucu ile mücadele etmek için yetersiz kaldı.

Taliban'la mücadelenin her ne kadar askerî yöntemlerle sürdürülmesi gerekse de örgütün hedefi yerleşim yerlerindeki normal günlük hayatı sekteye uğratarak halkın gözünde yeni yönetim ve koalisyon güçlerini yetersiz ve gayrimeşru göstermekti. Bu nedenle Afgan halkının kalp ve zihinlerinde yürütülecek olan mücadelenin önemli bir boyutu emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik kamu güvenliği faaliyetleriydi.⁵⁰ Her ne kadar bunun farkına varılmış olsa da sahadaki güvenlik ortamının kalkınma faaliyetleri ve sivil kolluk birimleri için oldukça yetersiz olması sebebiyle sorumluluk askerî personel üzerinde kalmıştır.

Afganistan, askerî personel tarafından bu tür faaliyetlerin yürütülmesinin ciddi yetersizliklere neden olacağına deneyimlendiği ve Batılı ülkelerin jandarma ve askerî polis birliklerinden önemli ölçüde faydalanmaya çalışıldığı bir örnektir. Başlangıçta Almanya'nın giriştiği klasik polis eğitim ve teşkilatlanma girişimleri, 2007 yılı sonlarına doğru NATO'nun Polis Operasyonel ve Danışmanlık İrtibat Timleri (*Police Operational and Mentoring Liaison Teams [POMLT]*) kurması ile daha askerî bir karaktere kavuşmuştur. Bu timler askerî polis, jandarma ve kara kuvvetleri birliklerinden temin edilen danışmanlardan oluşmaktaydı. Temel olarak ABD'nin askerî polislerden ve DynoCorps gibi özel askerî şirketlerden teşkil ettiği Polis Danışman Timleri (*Police Mentoring Teams*) esas alınarak jandarma tipi bir eğitim ve teşkilatlanma hedeflenmiştir.⁵¹ Bu timler özellikle (*NATO Training Mission–Afghanistan [NTM-A]*)'in kurulması sonrasında EUROGENFOR kanalıyla ve doğrudan ülkeye yönlendirilen jandarma tipi birlikler danışmanlık ve eğitim faaliyetlerinde önemli katkılar sağlamıştır. Dolayısıyla planlama ve tecrübe anlamında askerî harekâtlar ile kolluk faaliyetlerinin birbiri ile uyumlu ve imkân kabiliyet olarak benzer yapılar tarafından yürütülmesi düşüncesi önemli bir kazanım olarak görülebilir.

⁴⁸ UNODC, *Afghanistan Poppy Eradication Verification*, 2014, [http://mcn.gov.af/Content/files/Eradication%20Verification_Final_Report\(3\).pdf](http://mcn.gov.af/Content/files/Eradication%20Verification_Final_Report(3).pdf), erişim 17.08.2023.

⁴⁹ SIGAR, *Quarterly Report to the United States Congress. Virginia, USA: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*.

⁵⁰ *Stability Policing in Afghanistan: Did NATO miss an Opportunity? Lessons from a 20-year Campaign*, LL Branch Final Report Stability Policing Center of Excellence, Vicenza, 2022.

⁵¹ SIGAR, *Police in Conflict: Lessons from the U.S. Experiences in Afghanistan*, s. 100.

Ancak Afganistan'daki genel durum, stratejik ve siyasi hatalar 20 yıl sonunda ülkenin en büyük tehdidi olarak görülen Taliban'ı Afganistan'da bir güvenlik ve istikrar unsuru hâline getirmiştir. Jandarma tipi askerî birliklerin personel yetersizlikleri, ülkelerin ulusal kısıtlamaları, Afgan toplumunun zafiyet ve genel sorunları bu faaliyetlerin başarıya ulaşmasındaki en önemli engeller olmuştur. Ancak olumlu açıdan bakılacak olursa daha sınırlı bir görev tanımı içerisinde stratejik açıdan isabetli planlama ve karar süreçleri sonucunda çatışma sonrası alanlara yapılacak olan müdahaleler ve kriz yönetim çabalarında jandarma tipi askerî birliklerin kritik rol oynayacağına bir kanıtı olarak yorumlanabilir.

3. Irak'ta Kolluk İstikrar Harekâtı Uygulamaları

3.1. Irak Müdahalesi ve Sonrasında Genel Durum

Saddam Hüseyin 1998 yılında BM yetkililerinin kitle imha silahı kontrollerini reddederek sergilediği uzlaşmaz tutumla 11 Eylül Saldırıları sonrasında ilan edilen Teröre Karşı Savaş'ta ABD ve Batı için en önemli tehditlerden birisi olarak değerlendirildi. 17 Mart 2003 tarihinde ABD Başkanı Bush, kitle imha silahları bulundurduğu gerekçe gösterilen Saddam Hüseyin'in 48 saat içerisinde ülkeyi terk etmesi yönünde bir ultimatoma verdi. Bu ultimatoma gelen olumsuz yanıt neticesinde 19 Mart gecesi başlatılan hava harekâtını 20 Mart 2003 tarihinde ABD önderliğindeki koalisyon güçlerinin Irak'a karadan askerî müdahalesi takip etti.

1 Mayıs'ta Başkan Bush, Abraham Lincoln Uçak Gemisinde tarihe geçen konuşmasıyla zaferi ilan etti.⁵² Erken gelen bu zaferin hemen ardından Büyükelçi Paul Bremer'in başkanlığında Koalisyon Geçici Yönetimi (*Coalition Provisional Authority*) kurularak demokratik normalleşme sürecinde ülkedeki faaliyetleri yönlendirmekle görevlendirildi. Bremer, öncelikle Baas Partisi mensuplarını ülke yönetiminden uzaklaştırma ve Partiye ve Saddama'a bağlı olduğu değerlendirilen 350.000 kişilik Irak ordusunu dağıtma kararı aldı. Özellikle DEAŞ'ın güç kazanmaya başladığı dönemde çok eleştirilecek olan bu karar sonucunda çoğunluğu Sünnilerden oluşan askerler amaçsızca Irak sokaklarında kaldılar ve oluşan muhalif yapılar içerisinde ABD ve koalisyonun karşılaşacağı ayaklanmaların en önemli unsurları hâline geldiler. Bu hal tarzı Irak ordusunu bir arada tutarak etnik çatışmaların önüne geçilebileceği ve böylelikle daha istikrarlı bir Irak inşa etmenin mümkün olacağı yönünde eleştirilere neden oldu.⁵³ 19 Ağustos 2003 tarihinde aralarında BM Temsilcisi Segio Vieira de Mello'nun da bulunduğu 23 BM çalışanının hayatlarını kaybetmelerine yol açan BM'nin Bağdat Karargâhına düzenlenen saldırı, direniş hareketinin artarak süreceğinin ilk işaretiydi.⁵⁴

⁵² Dana Bash, "White House pressed on 'mission accomplished' sign," *CNN International*, 29 Ekim 2003 <http://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/10/28/mission.accomplished/>, erişim 26.08.2023.

⁵³ Mark Thompson, "How Disbanding the Iraqi Army Fueled ISIS", *Time*, 28 Mayıs 2015 <https://time.com/3900753/isis-iraq-syria-army-united-states-military/>, erişim 29.08.2023.

⁵⁴ Paul Lewis, "Sergio Vieira de Mello, 55, Dies; Was Top U.N. Envoy in Iraq", *The New York Times*, 19 Ağustos 2003 <https://www.nytimes.com/2003/08/19/obituaries/sergio-vieira-de-mello-55-dies-was-top-un-envoy-in-iraq.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> erişim 25.08.2023.

Saddam Hüseyin'in 13 Aralık 2003 tarihinde Musul'da yakalanmasının ardından 30 Ocak 2004 tarihinde Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice, Irak'ın kitle imha silahına sahip olduğuna dair herhangi bir kanıt elde edilemediği ve hata yapıldığı yönünde açıklamada bulunması Irak harekâtı konusunda önemli tartışmalara neden oldu.⁵⁵

Gelen erken başarının ardından verilen yanlış kararlar ve planlama eksiklikleri, Baas üyelerinin de katılım sağladığı Abu Musab al-Zarqawi'nin kontrolü altındaki El Kaide-Irak'ın güç kazanmasına ve eylemlerde bulunmasına ortam sağladı. Bu grup, sadece koalisyon güçlerine saldırılar düzenlemekle kalmayıp ülkede çoğunluğu teşkil eden Şii'leri de hedef almaktaydı. Bu saldırılar karşısında Şii'lerin etkin isimlerinden Mukteda al-Sadr kurduğu Mehdi Ordusu ile Sunni gruplara karşı koymaya başladı. Ülke etnik bir iç savaşın içine sürüklendi. ABD ve koalisyonun kayıpları artarken ülkenin güvenlik durumu da gittikçe kötüye gitmekteydi. 2004 yılında Koalisyon Geçici Yönetimi, Irak'ın yönetimini Irak Geçici Yönetimine devretti.⁵⁶

Artan kayıplarla birlikte alınan politik riskler nedeniyle ABD ve diğer koalisyon üyeleri en kısa sürede Irak'tan çıkabilmenin yollarını aramaya başladılar. Bunun için 2007 yılında 125.000 askere ilave olarak ülkeye 30.000 asker daha gönderilerek sonradan DEAŞ'a dönüşecek olan El Kaide-Irak'ın en kısa sürede etkisiz hâle getirilmesi ve mezhepsel iç savaşın bitirilmesi hesaplanmaktaydı. Bu tarihten itibaren artan kinetik operasyonlarla birlikte ülkede güvenlik ve yönetim sorumluluğu da eğitilip donatılan güvenlik güçlerine ve Iraklı bürokratlara tam anlamıyla devredilmeye başlandı. 18 Aralık 2011 tarihinde Obama Hükümetinin aldığı karar doğrultusunda Amerikan askerleri Irak'tan çekildiler. Eğitim ve danışmanlık faaliyetleri maksadıyla ülkede bir grup Amerikan askerî kaldıysa da bu tarihten itibaren Irak kendi güvenlik kuvvetleri ile ülkede emniyet ve asayiş sağlamaya ve terörle mücadele faaliyetlerini sürdürmeye çalıştı. Ancak etkinliği giderek artan DEAŞ karşısında Ağustos 2014'te ABD hava saldırılarına başladı ve DEAŞ'a karşı NATO, AB ve Arap Birliği gibi örgütlerin de desteklediği 79 ülkenin katılımıyla bir mücadele yapısı oluşturdu. Bu ülkeler Irak güvenlik kuvvetlerine DEAŞ'la mücadelelerinde silah, teçhizat, eğitim ve danışmanlık faaliyetleri gibi desteklerde bulundular. 2017 yılında DEAŞ'a karşı verilen mücadelenin başarı ile sonuçlandırıldığı ifade edilse de hâlen Irak'ta sınırlı da olsa DEAŞ tehdidi ve mezhepsel mücadele ve çatışmalar devam etmekte, güvenlik kuvvetleri bunlar karşısında önemli sıkıntılar yaşamaktadır.

⁵⁵ Adam Blenford, "Rice admits US doubt on WMD", *The Guardian*, 30 Ocak 2004 <https://www.theguardian.com/world/2004/jan/30/usa.iraq> erişim 14.09.2023.

⁵⁶ Peter Neuteboom ve Joseph Soeters, "The Military Role in Filling the Security Gap After Armed Conflict: Three Cases", *Armed Forces and Society*, 43:4, 2017, s. 711-733.

3.2. Irak'ta Güvenliğin Tesisi ve Polis Teşkilatının Yeniden Yapılandırılması

Irak'a düzenlenen askerî müdahalenin altında yatan temel sebep, başarısız ve istikrarsız bir devlet görünümü sergileyen ülkenin, Afganistan'da da olduğu gibi batılı anlamda istikrarlı hâle getirilerek demokratikleştirilmesinin teminidir.⁵⁷ Başlangıçta oldukça kolay elde edilen zaferin bir anda şiddet yoğun gayrinizami bir harbe dönüşmesi, ABD ordusu ve müttefiklerini oldukça karmaşık bir durumun içerisine soktu.⁵⁸ Bu yeni muharebe ortamı, yalnızca askerî yeteneklerle başarıya ulaşmanın mümkün olmadığı, askerî başarının ülke içerisinde kamu düzeni ve istikrarın sağlanmasına da bağlı olduğu bir ortamdı.⁵⁹

Saddam dönemi güvenlik kuvvetleri her ne kadar Baas rejimi altında görev yapıyor olsalar da bu kuvvetleri dağıtılmak yerine, yeniden teşkilatlandırılarak kullanılabilir ve kısa sürede ihtiyaç olan güvenlik ve istikrar ortamı sağlanabilirdi. Bunun yerine Bremer ve CPA Saddam rejimine muhalif Kürt ve Şii gruplarla işbirliği yoluna giderek istikrardan çok kişisel güç peşinde koşan etnik ve mezhepsel elit yapılarının oluşmasına ve bunlar arasında sonu gelmeyen silahlı çatışmalara neden oldu.⁶⁰

Literatürdeki genel kaniya göre, istikrar harekâtlarında ilk 6-12 haftalık süre müdahalede bulunulan ülke halkı ve uluslararası kamuoyunda güvenilirlik ve meşruiyet yaratma anlamında oldukça önemlidir. ABD ordusu ve siyasi yönetim altın saat olarak adlandırılan bu süre içerisinde çatışma ortamını anlayamamanın yarattığı eksiklikle ciddi hatalar yaparak, Irak'ta güvenlik ve istikrarı sağlamanın beklendiği kadar kolay olmayacağını öğrendi.⁶¹ Yerel halkın kendini güvende hissetmelerine yönelik alınacak tedbirlere ağırlık vermek yerine yerel elitlerle varılan antlaşmalar üzerinden tepeden inmececi bir anlayışla girişilen plansız ve koordinesiz kurumsal inşa süreci, başarısızlığın önemli sebeplerinden birisidir.⁶²

Irak'ta yeniden inşa edilmesi planlanan güvenlik kuvvetleri bölge ülkelerine tehdit oluşturmayacak kadar küçük ancak ülke içerisinde devlet otoritesini tesis edebilecek kadar da güçlü olmalıydı. Bu yaklaşım, ülke içerisinde Saddam Hüseyin'in etkisini yok ederek demokratik temelde yeni bir devlet sistemi kurmayı güvenlik

⁵⁷ Shamiran Mako ve Alistair D. Edgar, "Evaluating the Pitfalls of External Statebuilding in Post-2003 Iraq (2003–2021)", *Journal of Intervention and Statebuilding*, 15:4, 2021, s. 425-440.

⁵⁸ John F Hussey, "Seizing the Initiative by Establishing the Rule of Law During Combat Operations", *Military Review*, January-February 2013, s. 30-37.

⁵⁹ Neuteboom ve Soeters, "The Military Role in Filling the Security Gap After Armed Conflict: Three Cases", s. 711–733.

⁶⁰ Ibrahim Al-Marashi, "Demobilization Minus Disarmament and Reintegration: Iraq's Security Sector from the US Invasion to the Covid-19 Pandemic", *Journal of Intervention and Statebuilding*, 15:4, 2021, s. 441-458.

⁶¹ Toby Dodge, "Iraq: The Contradictions of Exogenous State-Building in Historical Perspective", *Third World Quarterly*, 27:1, 2006, s. 187-200; Hussey, "Seizing the Initiative by Establishing the Rule of Law During Combat Operations," s. 30-37.

⁶² Mako ve Edgar, "Evaluating the Pitfalls of External Statebuilding in Post-2003 Iraq (2003–2021)," s. 425-440.

kuvvetlerinin başarısına endekslemekte ve iç güvenlikle dış güvenliği birbirinden çok da farklı görmemektedir.⁶³

CPA'nın Irak güvenlik kuvvetlerinin dağıtılması yönündeki kararının uygulanmadığı tek kurum Irak Polis Teşkilatıydı. Ancak Saddam Hüseyin'in güvenlik bürokrasisinin en alt kademesinde yer alan Polis Teşkilatı kötü yönetilmiş, imkân ve kabiliyet olarak yetersiz seviyede bir kurumsal yapı sergilemekteydi. Mevcudu 60.000 civarında olan bu yapının, rütbeli personeli nispeten eğitilmiş olsa da memurların yeterli eğitimi bulunmamakta ve kolluk faaliyetleri konusunda da tecrübe eksikliği hat safhadaydı.⁶⁴ Bu haliyle kamu düzenini sağlamaktan çok rejimin devamını temin amacıyla faaliyet yürüten silahlı bir gruptan öteye gidememişti.

Başkan Bush'un zafer ilanının ardından ülkede güvenliğin sağlanabilmesi için tek alternatif olan bu yapı ve personeli, ABD ordusunca 14 Nisan 2003 tarihinde tekrar göreve çağrıldı ve ordu birlikleri ile müşterek devriye faaliyetleri icra etmeye başladılar.⁶⁵ Bush'un bu oldukça iyimser yaklaşımı Irak'ta başta ABD ve diğer koalisyon ülkelerinden gelecek eğitmen ve danışmanlarla kolluk teşkilatının kısa sürede güvenliği sağlayabileceği ve yeniden yapılanmanın gerçekleştirilebileceği düşüncesine yol açtı. Ancak ABD'nin işleyen bir devlet sistemini kolaylıkla kontrol altına alarak duruma hâkim olacağına dair beklentileri, kısa sürede yok oldu.⁶⁶ Buna rağmen ABD Ulusal Güvenlik Konseyi, değerlendirme komisyonlarının ihtiyaç olarak belirttiği 2.500 polis eğitmen ve danışman sayısının gereğinden fazla maliyetli ve abartılı olduğuna karar vererek daha mütevazı bir yaklaşıma onay verdi. Nüfusu 6 milyonun üzerinde olan Bağdat'ta güvenliğin sağlanması için sadece 4.000 Irak polisi ve ne yapmaları gerektiği konusunda tam bir fikre sahip olmayan 25.000 ABD askeri bulunmaktaydı. Oysa devlet inşası sürecinde güvenliğin sağlanabilmesi için 1.000 vatandaşa en az 20 polis düşmesi gerektiği savunulmaktaydı.⁶⁷

ABD Adalet Bakanlığı'nın etkisi ile Irak İçleri Bakanlığı Kıdemli Danışmanlığına New York Polis teşkilatından Bernard Kerik atanarak her açıdan yetersiz olan bu polis teşkilatının yeniden yapılandırılması maksadıyla Umman, Ürdün ve Bağdat'ta eğitim merkezleri açıldı ve batılı anlamda kolluk eğitimi verilmeye başlandı.⁶⁸ Önceleri ABD İçişleri Bakanlığı sorumluluğunda yürütülen

⁶³ Al-Marashi, "Demobilization Minus Disarmament and Reintegration: Iraq's Security Sector from the US Invasion to the Covid-19 Pandemic", s. 441-458.

⁶⁴ James L. Jones, "The Iraqi Police Service," *The Report of the Independent Commission on the Security Forces of Iraq*, Atlantic Council, Washington, 2007.

⁶⁵ Robert M. Perito, "The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire," *US Institute of Peace Report*, Washington, 2011.

⁶⁶ Rober M. Perito, "Police in Peace and Stability Operations: Evolving US Policy and Practice," *International Peacekeeping*, 15:1, 2008, s. 51-66.

⁶⁷ Dodge, "Iraq: The Contradictions of Exogenous State-Building in Historical PerspectiveAuthor", s. 187-200.

⁶⁸ SIGAR, *Hard Lessons: The Iraq Reconstruction Experience*, U.S. Government Printing Office, Washington, 2009, s. 126.

bu faaliyetler, güvenlik ortamının bozulması ve ayaklanmanın güç kazanması ile 2004 yılında Savunma Bakanlığına devredilerek batılı manada kolluk yapılanmasından askerî yapıya sahip jandarma tipi kolluk teşkilatlanması çabalarına geçildi.⁶⁹

Bu plansız ve düzensiz girişimlere rağmen, 2004 yılında Irak Çok Uluslu Güç (*Multi-National Force-Iraq*) çatısı altında Irak NATO Eğitim Görevi (*NATO Training Mission – Iraq [NTM-I]*) kurularak daha koordineli ve düzenli çaba sarf edilmesi yönünde bir adım atıldı. NTM-I bünyesinde kolluk kuvvetlerinin eğitimi, donatılması ve yönlendirilmesi amacıyla Sivil Polis Eğitim Danışmanlık Timi de (*Civilian Police Advisory Training Team [CPATT]*) teşkil edildi. Irak'ta güvenliğin sağlanması ve kamu düzeninin yeniden tesisinde kısa vadede acil tedbirleri almaya yönelik müdahaleler ile uzun vadede meşruiyet kazanmış, güvenilir ve hukuka bağlı bir kolluk teşkilatı kurmaya yönelik iki farklı amaç üzerinde durulmaktaydı.⁷⁰ Uzun vadeli amaçlara ulaşmak için her ne kadar modern kolluk uygulamalarına yönelik eğitimler verilmesi öngörülse de sahadaki durum ABD askerî polis birlikleri ve piyade birlikleri tarafından kısa sürede temin edilen ve eğitilen Irak polisi ile yetinmeyi gerektiriyordu.⁷¹

İçişleri, Savunma ve Adalet Bakanlıklarının Irak Polis Teşkilatının yapılanmasına yönelik farklı bakış açıları zaman, para ve can kaybına neden olmaktaydı. CPATT Komutanı General Peterson'a göre 2004-2006 yılları arasında verilen 12.000 polis zayıtatının temel nedeni çatışma ortamında yeterli zırhlı araç ve koruyucu teçhizatın bulunmamasından kaynaklanmıştı. 2004 Nisan ayında yoğunluğu artan ayaklanma hareketleri karşısında Felluce, Nəcəf, Kerbela ve Kut gibi önemi şehirlerde 3.000 civarında polis firar ederek kolluk sisteminin çökmesine neden oldu.⁷²

Bu durumda ABD ordusu, sivil polis teşkilatı yerine eski Irak ordusu mensuplarından ayaklanmaya karşı koyma harekâtı icra edebilecek imkân ve kabiliyete sahip, ağır silahlarla donatılmış jandarma tipi kolluk yapıları oluşturma yönünde strateji değişikliğine gitti. General David Petraeus da artan ayaklanmalar karşısında özel polis birlikleri kurulmasını savunanlardandı.⁷³ Bu doğrultuda oluşturulan acil müdahale ve yüksek riskli gözaltılar için özel harekât birlikleri, yüksek hareket kabiliyetine sahip mekanize polis kuvveti yanında, Irak İçişleri Bakanlığınca ağır silahlarla donatılmış polis komando birlikleri de teşkil edildi. Bu yeni yapılar içerisinde Sünniler de yer almaktaydı ve artan ayaklanma hareketleri karşısında kısmen de olsa bir çözüm sağlıyordu. Ancak yeni kurulan Irak Hükümetine

⁶⁹ Jones, "The Iraqi Police Service".

⁷⁰ Andrew Rathmell, Olga Olikier, Terrence K. Kelly, David Brannan ve Keith Crane, *Developing Iraq's Security Sector: the Coalition Provisional Authority's Experience*, RAND, Santa Monica, California, 2005, s. 99.

⁷¹ Perito, "Police in Peace and Stability Operations: Evolving US Policy and Practice", s. 51-66.

⁷² Robert M. Perito, *Policing Iraq: Protecting Iraqis from Criminal Violence*, US Institute of Peace, Washington, 2006.

⁷³ Perito, "The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire".

bağlılıkları konusu ile aralarında yaşanması kuvvetle muhtemel etnik ve mezhepsel çatışmalar önemli sorunlardı.

2005 yılında yeni bir Irak hükûmeti kurulması ile Şii içişleri bakanının teşkil edilen bu komando birliklerini Şii milis gruplardan oluşturması, Sünnilerin polis tarafından uygulanan yasadışı şiddet, işkence, cinayet ve kaçırma olayları ile karşı karşıya kalmalarına neden oldu. Bu tür olayların önünü alabilmek amacıyla, Irak İçişleri Bakanlığı komando, asayiş, mekanize polis, acil müdahale ve ağır silahlı polis kuvvetlerini Irak Ulusal Polisi (*Iraq National Police [INP]*) adı altında etnik ve mezhepsel anlamda karma bir personel politikası ile birleştirdi.⁷⁴ ABD Ordusu da Ekim 2006'da komando birliklerinin personelinin yeniden eğitimine yönelik faaliyetler planladı. Ancak Irak Güvenlik Güçleri Bağımsız Komisyonunun hazırladığı 6 Eylül 2007 tarihli Jones Raporunda “UNP'nin operasyonel olarak etkisiz olduğu, birimlerindeki mezhepçiliğin güvenliği sağlama kabiliyetini zayıflattığı ve dağıtılarak farklı bir isimle Savunma Bakanlığı altında yeniden düzenlenmesi gerektiği” belirtildi. Bu rapor üzerine Ulusal Polis Komutanı Korgeneral Hüseyin al Awadi tarafından 2007 sonbaharında başta üst düzey komutan ve yöneticiler olmak üzere çok sayıda polis görevden alındı.⁷⁵ Awadi, polis unsurlarını bağımsız tugaylar şeklinde teşkilatlandırarak her birini ABD birlikleri ile eşleştirdi. Bu sayede ABD askerleri Irak polisini kontrol altında tutarken onlara bir rol model de olabilecekti.⁷⁶

Takep eden yıl, İçişleri Bakanlığı İtalyan Jandarma Birliklerini (*Carabinieri*) polis teşkilatının eğitimi için ülkeye davet etti. NTM-I kapsamında faaliyet yürüten İtalyan Jandarma Birliklerinin, Ulusal Polis unsurlarının yetkin bir polis gücüne dönüştürülmesinde, kurumsal kültür ve teknik beceri bakımından ABD askerleri ve özel danışmanların sağlayamayacağı düzeyde önemli katkıları oldu.⁷⁷ İtalyan Jandarmasınınca verilen eğitimler ayaklanmaya karşı koyma, terörle mücadele, yakın koruma, insan hakları, fiziki dayanıklılık ve atış gibi kolluk eğitiminin ötesinde temel ve uzmanlık seviyesinde kursları kapsamaktaydı.⁷⁸ 2007 yılı itibarıyla Irak kolluk teşkilatlanması içerisinde yer alan birimler Irak Ulusal Polisi, Irak Polis Hizmetleri, Sınır Kolluk Teşkilatı, Tesis Koruma Teşkilatı ve Sahil Güvenlik olarak ifade edilmekteydi.⁷⁹ 1 Ağustos 2009 tarihinde INP jandarma tipi kolluk yapılanmasını benimseyerek Irak Federal Polisi (*Iraq Federal Police [IFP]*) adı altında yeniden teşkilatlandırıldı. IFP'nin merkezî bir karargâhı bulunmakla birlikte, taşra yapılanması

⁷⁴ Luigi Bramati, *Iraq, 2003-2009, le lezioni apprese della “Commissione Chilcot”*. *Dove lo Stability Policing avrebbe potuto fare la differenza*, Centro Militare di Studi Strategici, Roma, 2020, s. 60-61.

⁷⁵ Age, s. 61.

⁷⁶ Perito, “The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire”.

⁷⁷ Bramati, *Iraq, 2003-2009, le lezioni apprese della “Commissione Chilcot”*. *Dove lo Stability Policing avrebbe potuto fare la differenza*, s. 60-61.

⁷⁸ Perito, “The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire”.

⁷⁹ James L. Jones, “Overall Assessment of the Iraqi Security Forces,” *The Report of the Independent Commission on the Security Forces of Iraq*, Atlantic Council, Washington, 2007.

da oluşturularak personelin hem Şii hem de Sünni bölgelerde görevlendirilmeleri sağlandı.⁸⁰ 2011 itibariyle on yedi tugaydan müteşekkil dört tümeden oluşan yapılanmada görev yapan 42.000 personel bulunmaktaydı. Coğrafi olarak genişlemenin yanı sıra, üç yeni görev daha üstlenen IFP bünyesinde, Büyükelçilik Koruma Gücü, Merkez Bankası Koruma Gücü ve Tarihi Eserler/Alanlar Güvenlik Gücü şeklinde yeni birimler de teşkil edildi.⁸¹

Bu inşa sürecinde yaşanan başarısızlıkların en önemli nedeni Saddam döneminde güvenlik kuvvetlerinde görev yapan Sünni Arap ve Türkmenlerin sistem dışında tutulmasıdır.⁸² Bu tutum, Sünnilerin yeni kurulan devlet yapısına yabancılaşmalarının ötesinde devletin şiddet kullanım tekeline meydan okuma potansiyeli yüksek eğitilmiş ve silahlı muhalif gruplar yarattı.⁸³

Irak Polis Teşkilatının etkin bir şekilde görev yapamamasının önündeki önemli engellerden birisi de Saddam Hüseyin döneminden miras kalan yolsuzluk ve etik problemlerin yeni dönemde de devam etmesiydi. Her ne kadar verilen eğitimler ve kontrol sistemleri ile bu durum giderilmeye çalışılsa da toplumsal yapıda kanıksanmış olan patronaj ilişkileri kalıcı bir çözüm bulunmasını engellemekteydi. Teşkilata yeni dâhil olan personel, önceki personelden ve kurumsal kültürden etkilenerek kısa sürede bu duruma uyum sağlıyordu.⁸⁴

Sınır güvenliği konusu da büyük bir problem alanıydı. Güvenlik kuvvetlerinin dağıtılmış olması bu anlamda da çok büyük bir zafiyet oluşturmuştur. İşleyen bir pasaport sisteminin olmayışı, sınır güvenliğini sağlayacak yeterli personel bulunmaması, kültürel sorunlar ve dil bilmeme gibi nedenlerle zaten bu konuda yeterli tecrübe ve bilgi birikimine sahip olmayan ABD askerleri yabancı savaşçılar, yasadışı sınır geçişleri ve kaçakçılık olayları karşısında çaresiz kalmaktaydılar.⁸⁵ Personel zafiyeti öncelikle çözülmesi gereken problemlerin başında gelmekteydi. 2007 itibariyle sınır polisi sayısı 37.000'e ulaşabilmişti ve bu sayı Saddam Hüseyin dönemindeki mevcudun üçte biri kadardı. Irak'ın sınırlarının kontrol altında tutulabilmesi ülke içerisindeki farklı fraksiyonlara komşu ülkelerden gelebilecek desteğin de önlenmesi anlamına gelmekteydi.⁸⁶

Kolluk teşkilatları her ne kadar eğitilmiş, disiplinli ve etik ilkelere bağlı hâle gelirse gelse, modern kriminalistik ve soruşturma yaklaşımından yoksun, işlerlik kazandırılmamış bir adalet sistemi içerisinde kolluk yapılarının başarısından söz

⁸⁰ Perito, "The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire".

⁸¹ Age, s. 11.

⁸² Al-Marashi, "Demobilization Minus Disarmament and Reintegration: Iraq's Security Sector from the US Invasion to the Covid-19 Pandemic", s. 441-458.

⁸³ Charles Tripp, "The United States and state-building in Iraq", *Review of International Studies*, 30, 2004, s. 545-558.

⁸⁴ Tony Pfaff, *Development and Reform of the Iraq Police Forces*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2008, s. 27.

⁸⁵ SIGAR, *Hard Lessons: The Iraq Reconstruction Experience*, s. 133.

⁸⁶ Jones, "Overall Assessment of the Iraqi Security Forces".

edilemez.⁸⁷ Suçun önlenmesi ve emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik önleyici faaliyetler kadar, suç işlenmesi durumunda en seri biçimde şüphelilerin tespit edilip cezalandırılmalarına yönelik faaliyetlerin icrası da yönetimin meşruiyeti ve halkın güveninin kazanılması için önemlidir. Bu durumda Irak özelinde adli sistemin de desteklenerek geliştirilmesi önemli bir husus olarak değerlendirilmiştir.

Irak gibi hali hazırda klasik devletleşme sürecini takip edememiş ve diktatöryel bir baskı rejimi altında kalmış bir ülkede, her ne kadar olumlu amaçlar taşısa da gerçekleşen askerî müdahale şiddetin, etnik ve mezhepsel çatışmaların, yolsuzlukların ve kanunsuzlukların günlük hayatın bir parçası haline gelmesine neden oldu. Böyle bir yapının demokratik temelde yeniden teşkili, alışılmış kolluk yapılarından çok daha farklı bir güvenlik kuvvetini gerekli kılmaktadır. Bunun idrakine ilk anda varılamaması ve üst üste gelen hatalar sorunu daha da karmaşık hâle getirmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kolluk İstikrar Harekâtı doktrinin dayandığı iki önemli tecrübe olarak Irak ve Afganistan, literatüre oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Her ne kadar kendilerine özgü karakteristik özellikleri bulunsada iki örneğin hem olumlu hem de olumsuz anlamda ortak yanları bulunmaktadır. Kinetik harekât için hazırlık yapan, teşkilatlandırılan ve eğitilen askerî yapıların kamu düzeninin sağlanması ve kalkınmanın desteklenmesi gibi kinetik olmayan harekâtlarda görevlendirilmesi insan kaynağı, zaman, ekonomik ve siyasi anlamda kayıplara neden olmuştur.

1990 sonrası önemli değişimler geçiren harekât ortamı, emniyet ve asayişin sağlanması gibi askerî görevlerin ötesinde daha kapsamlı sivil alana dâhil olan sorumlulukları da içerir hâle gelmiştir. Dolayısıyla klasik askerî birlikler ve safi konvansiyonel bir bakış açısı bu ortamda başarıya ulaşabilmek için yetersiz kalmaktadır. Toplumsal yapının anlaşılması, uluslararası ve insancıl hukuk kaidelerinin bilinmesi ve uygulanması, suç ve suçlulukla mücadele gibi temel konular özellikle çatışma sonrası ortamlarda ivedilikle dikkate alınması gereken konulardır. İki örnek olaydan da edinilen temel tecrübe, bu tür karmaşık ve çok boyutlu görevlerde jandarma tipi kolluk birimleri verimli bir şekilde kullanılabilmesidir.

İki örnek olayda da kurulacak olan güvenlik teşkilatlarının nitelik ve nicelikleri anlamında tartışmalar yaşanmıştır. Uzun vadeli demokratik bir devlet sisteminin teşkilinin amaçlandığı bir süreçte klasik kolluk teşkilatının tesisi ulaşılmak istenen hedef olarak belirlenmektedir. Ancak terör örgütlerini, iç savaş ve çatışmaları da kapsayan sahadaki tehdit seviyesi bu hedefe ulaşmayı zorlaştıran en önemli engel olarak belirlemektedir. Uzun vadede klasik anlamda hizmet yürüten, istihbarat odaklı ve insan

⁸⁷ Hussey, "Seizing the Initiative by Establishing the Rule of Law During Combat Operations", s. 30-37.

merkezli bir yapı hedeflense de fiili durumda karşılaşılan çatışma ve sorunlar askerî yapıya sahip kolluk birimlerini gerekli kılmaktadır.

Bu olumsuzluklara rağmen jandarma tipi kolluk yapılarının özellikle kriz yönetimi, acil/koruyucu önlemlerin alınması ve kamu düzeninin yeniden tesisinde büyük katkıları olduğu görülmektedir. Hibrit tehditlerin ürkütücü yükselişi karşısında nicelik bakımından sınırlı imkân kabiliyetlerine rağmen askerî statülü kolluk kuvvetleri kapsamlı tedbirler geliştirilmesi yönündeki çabaların vaz geçilmez destekçileri hâline geldiler. Sadece savaş ve çatışma ortamı değil doğal afetler gibi kriz ortamlarında ilk müdahalenin sağlanması, yönetim sisteminin teşkili, sivil ve askerî kurumlar arası koordinenin kurulması gibi faaliyetlerde de etkinlik göstermektedirler. Literatürde dayanıklılık/esneklik (*resilience*) olarak ifade edilen bu durum, yaşanan kriz karşısında direnç gösterebilme ve en kısa sürede normale dönebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir. Irak ve Afganistan örneğinde de jandarma tipi kolluk yapılarının –en azından kolluk istikrar harekâtı felsefesinin kavrandığı birliklerin– ilk anda bu maksatla görevlendirilmeleri daha olumlu sonuçlar ortaya koyabilirdi. Altın saat olarak ifade edilen bu başlangıç dönemleri her iki harekâta da oldukça kötü değerlendirilmiş ve uygun olmayan yerel unsurlar ve askerî birlikler bu faaliyetlerin yürütülmesi için görevlendirilmiştir

Farklı sosyokültürel özelliklere sahip ortamlarda yürütülecek olan güvenlik faaliyetleri esnasında halkın sosyokültürel hassasiyetlerinin farkına varılması ve daha önemlisi bunlara uyum sağlanması da ciddi bir gerekliliktir. Görev sorumluluklarını halk için ve halkın arasında icra etmek durumunda olan jandarma tipi yapıların mesleki tecrübeleri ve iletişim becerilerinin yüksekliği bu anlamda büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu durumu istihbarat faaliyetleri açısından da ele almak mümkündür. Askerî istihbarat genel itibarıyla düşman imkân kabiliyetleri ve muharebe sahası istihbarat hazırlıkları üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak kolluk istihbaratı, her ne kadar benzer yöntem ve esaslara dayansa da insan unsuru, sosyokültürel çevre, siyasi ve ekonomik durum gibi daha farklı alanlara odaklanmayı gerektirmektedir. Suçun önlenmesi, kamu düzeninin sağlanması ve adli faaliyetlerin planlanmasında bu alanlar ön plana çıkmaktadır. Hibrit tehditlerin baskın hâle geldiği yeni harekât ortamında bu hassasiyetlerin farkına daha kolay varabilen ve planlamalara dâhil edebilen yapıların başarıya ulaşma şansının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Son olarak kolluk istikrar harekâtı içerisinde önemli bir başlık teşkil eden güvenlik sektörü reformu faaliyetlerinin kolluk ayağının yürütülmesi ve desteklenmesinde de konvansiyonel askerî birliklerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Kolluk kurumların inşası, personel seçimi ve temini ile eğitimlerinin yine bu alanda uzman ve tecrübeli kolluk personeli tarafından planlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

Kaynakça

Basılı Eserler

- AIHRC (2012). *From Arbaki to Local Police*, Independent Human Rights Commission, Kabil.
- AJP-3.22 *Allied Joint Doctrine for Stability Policing* (2016). NATO Standardization Office, Bükürsel.
- AL-MARASHI Ibrahim (2021). "Demobilization Minus Disarmament and Reintegration: Iraq's Security Sector from the US Invasion to the Covid-19 Pandemic", *Journal of Intervention and Statebuilding*, 15:4, 441-458.
- ALLEN Vick STILLION John William ve SHULSKY Abram N. (1997). *Preparing the U.S. Air Force for Operations Other than War*. RAND, Santa Monica, California.
- BEAUMONT Roger (1995). "Small Wars: Definitions and Dimensions", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 541, 20-35.
- BRAMATI Luigi (2020). *Iraq, 2003-2009, le lezioni apprese della "Commissione Chilcot"*. *Dove lo Stability Policing avrebbe potuto fare la differenza*, Centro Militare di Studi Strategici, Roma.
- CALLWELL Charles Edward (1896). *Small Wars: Their Principles and Practice*, General Staff – War Office, Londra.
- DODGE Toby (2006). "Iraq: The Contradictions of Exogenous State-Building in Historical Perspective", *Third World Quarterly*, 27:1, 187-200.
- DORN A. Walter ve VAREY Michael (2009). "The Rise and Demise of the 'Three Block War'", *Canadian Military Journal*, 10:1, 38-45.
- DZIEDZIC Michael J. (1998). "Introduction," (ed.) Robert B. Oakley, Michael J. Dziedzic ve Eliot M. Goldberg, *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*, National Defense University Press, Washington, 3-18.
- GIUSTOZZI Antonio ve ISAQZADEH Mohammed (2013). *Policing Afghanistan: The Politics of the Lame Leviathan*, Hurst & Company, Londra.
- GWYNN Charles W. (1934). *Imperial Policing*, Macmillan and Co., Londra.
- HOVER Hans (2017). "Stability Policing," *Militaire Spectator*, 186:11, 484-495.
- HUSSEY John F. (2013). "Seizing the Initiative by Establishing the Rule of Law During Combat Operations," *Military Review*, January-February, 30-37.
- JANOWITZ Morris (1977). *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, (2d ed.), Free Press & Collier-Macmillan, New York-Londra, 418-419.
- JONES James L. (2007). "The Iraqi Police Service", *The Report of the Independent Commission on the Security Forces of Iraq*, Atlantic Council, Washington.
- JONES James L. (2007). "Overall Assessment of the Iraqi Security Forces", *The Report of the Independent Commission on the Security Forces of Iraq*, Atlantic Council, Washington.
- KALDOR Mary (2012). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Polity Press, Cambridge.
- KARP Candace ve PONZIO Richard (2007). "NATO, SSR and Afghanistan", (ed.) D. M. Law, *Intergovernmental Organisations and Security Sector Reform*, Geneva, 219-235.
- CHARLES Krulak (1997). "The Three Block War: Fighting in Urban Areas," *Vital Speech of the Day*, 64:5, 139-141.
- LARSEN Henrik B. L. (2013). *NATO in Afghanistan: Turning Retreat into Victory*. Harvard Kennedy School Policy Brief, Belfer Center for Science and International Affairs, Massachusetts.
- MAGISTRIS Giuseppe De (2023). "A proposal for a NATO High-Readiness Constabulary Force", *Artículo de investigación 11/2023*, Centro Universitario de la Guardia Civil, Madrid.
- MAKO Shamiran ve EDGAR Alistair D. (2021). "Evaluating the Pitfalls of External Statebuilding in Post-2003 Iraq (2003–2021)", *Journal of Intervention and Statebuilding*, 15:4, 425-440.
- MANN Michael (1984). "The Autonomous Poer of the State: Its Origins, Mechanisms and Results", *Archives européennes de sociologie*, 25, 185-213.
- MOYAR Mark (2014). *Village Stability Operations and the Afghan Local Police*. Joint Special Operations University, Florida.

- NEUTEBOOM Peter ve SOETERS Joseph (2017). "The Military Role in Filling the Security Gap After Armed Conflict: Three Cases", *Armed Forces and Society*, 43:4, 711-733.
- PFAFF Tony (2008). *Development and Reform of the Iraq Police Forces*, Strategic Studies Institute, US Army War College.
- PERITO Robert M. (2004). *Where Is the Lone Ranger When We Need Him?: America's Search for a Postconflict Stability Force*, United States Institute of Peace Press, Washington.
- PERITO Robert M. (2004). *Policing Iraq: Protecting Iraqis from Criminal Violence*, US Institute of Peace, Washington.
- PERITO Robert M. (2007). "U.S. Police in Peace and Stability Operations," *United States Institute of Peace Special Report 191*, Washington.
- PERITO Robert M. (2008). "Police in Peace and Stability Operations: Evolving US Policy and Practice", *International Peacekeeping*, 15:1, 51-66.
- PERITO Robert M. (2011). "The Iraq Federal Police: U.S. Police Building under Fire", *US Institute of Peace Report*, Washington.
- RATHMELL Andrew OLKER Olga TERRENCE Kelly BRANNAN David ve CRANE Keith (2005). *Developing Iraq's security sector: the Coalition Provisional Authority's experience*, RAND, Santa Monica, California, 99.
- SCHMIDL Erwin A. (1998). "Police Functions in Peace Operations: An Historical Overview", (ed.) Robert B. Oakley Michael J. Dzedzic ve Eliot M. Goldberg, *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*, National Defense University Press, Washington.
- SEDRA Mark (2006). "European Approaches to Security Sector Reform: Examining Trends through the Lens of Afghanistan," *European Security*, 15:3, 323-338.
- SEDRA Mark (2006). "Security Sector Reform in Afghanistan: The Slide Towards Expediency," *International Peacekeeping*, 13:1, 94-110.
- SIGAR (2009). *Hard Lessons: The Iraq Reconstruction Experience*, U.S. Government Printing Office, Washington.
- SINGH Danny (2014). "Corruption and Clientelism in the Lower Levels of the Afghan Police", *Conflict, Security & Development*, 14:5, 621-650.
- Stability Policing in Afghanistan: Did NATO Miss an Opportunity? Lessons from a 20-year Campaign* (2022). LL Branch Final Report Stability Policing Center of Excellence, Vicenza.
- TRIPP Charles (2004). "The United States and State-Building in Iraq," *Review of International Studies*, 30, 545-558.
- VECCI Federico ve SAPPINO Fabio (2021). "An Historical Overview of Police Reforms and Gender Issues in Afghanistan", *The CoESPU Magazine*, 42.
- WEGER Michiel De (2009). "the European Gendarmerie Force," *The Potential of the European Gendarmerie Force*, Clingendael Institute, Lahey, 7-22.
- İnternet Kaynakları**
- "Avrupa Jandarma Kuvveti", J.Gn.K.lığı İnternet Sitesi, <https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/uluslararası%C4%B1%20ili%C5%9Fkiler/AJK.docx>, erişim 14.09.2023.
- BASH Dana (2003). "White House Pressed on Mission Accomplished' sign", *CNN International*, <http://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/10/28/mission.accomplished/>, erişim 26.08.2023.
- BLENFORD Adam (2004). "Rice Admits US Doubt on WMD", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2004/jan/30/usa.iraq> erişim 14.09.2023.
- "EUROGENDFOR Operational Concept", EUROGENDFOR İnternet Sitesi, <https://eurogendfor.org/egf-concept/>, erişim 28.08.2023.
- FOSCHINI Fabrizio (2014). "Changing of the Guards: Is the APPF Program Coming to an End?", *Afghanistan Analysts Network*, 2014.
- "Formed Police Units", *UNPOL İnternet Sitesi*, <https://peacekeeping.un.org/policy/units.shtml> erişim 17.09.2023.
- HODGE Nathan (2014). "Afghanistan to Disband Crucial Guard Force", *The Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304585004579418730552246724>, erişim 12.09.2023.

- LEWIS Paul (2003). “Sergio Vieira de Mello, 55, Dies; Was Top U.N. Envoy in Iraq,” *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2003/08/19/obituaries/sergio-vieira-de-mello-55-dies-was-top-un-envoy-in-iraq.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> erişim 25.08.2023.
- “Mission and Vision”, *CoESPU Internet Sitesi*, <https://www.coespu.org/aboutus/missionandvision>, erişim 30.08.2023.
- MoI, *Afghan National Police Annual Report 2013-2014*, GIROA Ministry of Interior Affairs, Kabil, 2014, <http://moi.gov.af/Content/files/web%20English%20Final%20MoI%202014%20Annual%20Report%20Final%20by%20MPAD%20Final.pdf>, erişim 10.08.2023.
- “Multinational Specialized Unit Fact Sheet”, Ağustos 2004, <https://www.nato.int/sfor/factsheet/msu/t040809a.htm>, erişim 13.09.2023.
- NTM-A (2011). *Afghan Ministry of Interior (MoI) Advisor Guide*, Kabil, https://williamsarkin.files.wordpress.com/2012/03/afghan_moi_advisor_guide_version_1-0_9_may_2011.pdf erişim 10.08.2023.
- SIGAR (2009). *Quarterly Report to the United States Congress. Virginia, USA: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*, 2014, <http://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf>, 12.09.2023.
- SIGAR (2020). *Police in Conflict: Lessons from the U.S. Experiences in Afghanistan*, 2020, <https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-22-23-LL.pdf>, erişim 12.09.2023.
- THOMPSON Mark (2015). “How Disbanding the Iraqi Army Fueled ISIS,” *Time*, <https://time.com/3900753/isis-iraq-syria-army-united-states-military/>, erişim 29.08.2023.
- UNODC (2012). *Corruption in Afghanistan: Recent Patterns and Trends*, United Nations Office on Drug and Crime, Vienna, http://www.unodc.org/documents/frontpage/Corruption_in_Afghanistan_FINAL.pdf, erişim 18.08.2023.
- UNODC (2014). *Afghanistan Poppy Eradication Verification*, [http://mcn.gov.af/Content/files/Eradication%20Verification_Final_Report\(3\).pdf](http://mcn.gov.af/Content/files/Eradication%20Verification_Final_Report(3).pdf), erişim 17.08.2023.